

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора економічних наук, професора Колбушкіна Юрія Петровича

на дисертаційну роботу Біленької Юлії Олексіївни «Регулювання природних монополій у сфері електропостачання в Україні», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

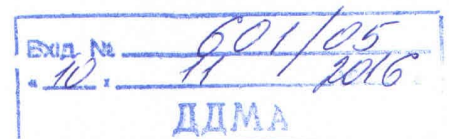
Актуальність теми дисертаційного дослідження

В економічних перетвореннях, що відбуваються в Україні, особливе місце відводиться паливно-енергетичному комплексу і, зокрема, сфері електропостачання. Від ефективного і ощадливого використання енергетичних ресурсів залежить не тільки стабільне функціонування галузей економіки і добробут населення, а й створення сприятливих умов для виходу підприємств галузі на європейський енергетичний ринок з метою збільшення валютних надходжень, нагромадження ресурсів для оновлення основних фондів, створення нових потужностей, зростання платежів до бюджету та ін.

Процес передачі приватному сектору частини функцій держави протікав в сфері природних монополій досить суперечливо, непослідовно і супроводжувався підвищенням ризиків для державного управління, бізнесу й громадянського суспільства. Поряд з цим, на тлі євроінтеграційних прагнень державне регулювання функціонування природних монополій, якість надання ними населенню та іншим суб'єктам господарювання послуг мають відповідати чинним європейським стандартам щодо тарифної політики, рівня обслуговування, безпеки праці, охорони навколишнього середовища тощо.

Усе зазначене зумовлює необхідність глибоких структурних змін в українській енергетичній галузі, зокрема, у її найпотужнішому секторі – електроенергетиці. З огляду на її стратегічне значення, мета реформування полягає у приведенні галузі у відповідність із загальнонаціональними інтересами, тобто забезпечення сталого розвитку економіки і соціальної сфери країни.

Незважаючи на велику кількість наукових праць з теорії та практики управління розвитком природних монополій у сфері електропостачання, залишається невирішеною низка питань цієї багатоаспектної проблеми. Для умов вітчизняного господарства не розв'язані завдання формування ефективного організаційно – економічного механізму управління розвитком природних монополій, який спонукав би їх до раціонального використання

ресурсів, зниження витрат виробництва, задоволення потреб національної економіки в суспільно значущому товарі – електроенергії.

Наукова і практична значимість окреслених проблем, недостатній рівень розробки теоретичних та методологічних засад вдосконалення управління розвитком природних монополій у сфері електропостачання зумовили вибір Біленькою Ю.О. теми дисертації, визначення мети і завдання дослідження.

Актуальність теми дисертації підкріплюється тим, що вона виконана дисертантом у межах науково-дослідних робіт: Макіївського економіко-гуманітарного інституту Міністерства освіти і науки України, зокрема, наукових тем: «Соціально-економічні проблеми адаптації суб'єктів реального сектору в сучасних умовах» (номер державної реєстрації 0109U005226), «Інноваційний розвиток суб'єктів господарювання: проблеми і шляхи їх вирішення» (номер державної реєстрації 0109U005227); Донбаської державної машинобудівної академії Міністерства освіти і науки України «Механізм фінансово-економічного управління розвитком на макро- і мікрорівні» (реєстраційний номер 0114U003938).

Ступінь обґрунтованості й достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Зміст дисертаційної роботи свідчить про достатнє висвітлення автором досліджуваної проблеми, уміння формулювати логічні ґрунтовні висновки і пропозиції. Одержані здобувачем нові наукові результати відзначаються послідовністю та належним рівнем обґрунтованості завдяки використанню комплексу загальних та специфічних наукових методів: монографічного та абстрактно-логічного, аналізу та синтезу, системного підходу, структурної декомпозиції, групування, статистичного і порівняльного аналізу, системно-компаративного аналізу; структурно-функціонального методу та економіко-математичного моделювання.

Наукові й прикладні аспекти регулювання природних монополій у сфері електропостачання в Україні достатньо повно досліджені та проаналізовані, про що свідчить структурна побудова та зміст дисертаційної роботи, перелік використаної наукової літератури (як вітчизняної, так і іноземної).

Підтвердженням достатньої достовірності та адекватності результатів дисертаційного дослідження Біленької Ю.О. є те, що інформаційна база роботи охоплює звіти Державної служби статистики України, звіти Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), аналітичні матеріали

вітчизняних та міжнародних дослідницьких організацій, нормативно-правові акти України з питань регулювання природних монополій.

Сформульовані пропозиції є конкретними, стосуються важливих напрямів вдосконалення системи регулювання природних монополій у сфері електропостачання, відзначаються науковою новизною та свідчать про вагомий внесок автора в розвиток теорії і практики управління макроекономічними процесами. Теоретичні положення дисертації ілюструються фактологічним матеріалом прикладного характеру. Апробація нових наукових результатів дисертації проводилась на багатьох міжнародних та вітчизняних науково-практичних заходах. Обґрунтовані й достовірні положення дисертаційного дослідження знайшли впровадження в діяльності органів державної влади, суб'єктів господарської діяльності.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи

Середосновних результатів дослідження Біленької Ю.О., що характеризуються науковою новизною, слід виділити такі:

У напрацюваннях автора дістали подальшого розвитку теоретичні підходи до розуміння сутності природних монополій у сфері електропостачання через системну декомпозицію їх параметрів, що забезпечує комплексність дослідження їх ролі у інфраструктурі національної економіки (с. 13-31). Важливого теоретичного значення набуває сформоване автором визначення природної монополії у сфері електропостачання, як мережева ринкова структура, пов'язана з виробництвом та розподілом з високими постійними та низькими граничними витратами соціально значущого квазісупільного блага

Заслуговує на схвалення проведене у роботі узагальнення теоретичних та нормативно-правових засад регулювання природних монополій у сфері електропостачання на підґрунті ідентифікації діалектичного зв'язку зовнішніх функцій регулювання та внутрішніх функцій управління. Автор наполягає, що саме такий підхід забезпечує можливість підвищення рівня обґрунтованості управлінських рішень в процесі формування державної регуляторної політики (с. 35-45);

Автором удосконалено науковий підхід до концептуалізації імперативів державного регулювання сфери електропостачання шляхом визначення на теоретико-методологічному рівні цільових настанов, спрямованих на використання ефекту масштабу мережевих ринкових структур. Слід цілком погодитися, що реалізація імперативів державного регулювання природних монополій в сфері електроенергетики спрямована на формування конкурентних відносин та повинна забезпечувати підвищення

економічної й соціальної ефективності нової конкурентної структури галузі порівняно з монопольною ефективністю, пов'язаною з дією ефекту масштабу(с. 49-60).

Заслугує на увагу сформована в роботі система оцінки стану і тенденцій розвитку природних монополій у сфері електропостачання на підґрунті визначення відмінних особливостей функціонування сегментів генерації, транспортування та збуту сфери електропостачання, що дозволяє підвищити обґрунтованість стратегічних орієнтирів розвитку галузі (с. 66-100);

Науковий інтерес мають методичні положення щодо кількісного оцінювання рівня монопольної влади постачальників електроенергії за регульованими тарифами на підґрунті модифікації індексу Лернера шляхом урахування нормальної норми прибутку. Такий підхід дозволяє ідентифікувати ступінь використання суб'єктами роздрібного ринку власного монопольного становища та визначити дисбаланси системи державного тарифного регулювання ринку електроенергії (с.105-114).

Автором досить вдало застосовано прийоми аналізу механізму ціноутворення (тарифікації) на ринку електроенергії на підґрунті ідентифікації зв'язку між рівнем концентрації в галузі, структурою генерації та динамікою тарифів. На нашу думку, це сприятиме підвищенню якості прогнозування ефективності застосування інструментарію державного регулювання (с. 120-129);

Науковою новизною відзначається удосконалена в роботі підсистема організаційно-економічного забезпечення механізму регулювання природних монополій у сфері електропостачання шляхом формування секторних ланцюжків регулювання «цілі – інструменти (важелі) – результати», що забезпечує підвищення ефективності реалізації державної регуляторної політики (с. 130-132). Є певні підстави погодитися з тим, що основним результатом реалізації запропонованих заходів в межах організаційно-економічного забезпечення регулювання природних монополій в сфері електропостачання стане запобігання реалізації схем необґрунтованого ціноутворення задля монопольного збагачення в будь-якому секторі ринку.

Практичну значущість має запропонований у роботі методичний підхід до аналітичного забезпечення процедури встановлення багатоставочного тарифу на роздрібному ринку електроенергії, що базується принципі ціноутворення Рамсея. Слід зазначити, що на відміну від загальноприйнятих підходів, авторська методика дозволяє максимізувати суспільний добробут при збереженні нормального прибутку постачальників електроенергії за регульованими тарифами (с.141-161). Результати апробації свідчать, що

сформований методичний підхід дозволить забезпечити певний захист малозабезпечених прошарків населення від зростання цін на електроенергію в умовах скорочення перехресного субсидювання в сфері електропостачання.

Науково-практична значущість результатів дослідження

Практична цінність результатів дисертаційної роботи Біленької Ю.О. полягає в обґрунтуванні рекомендацій щодо удосконалення системи державного регулювання природних монополій у сфері електропостачання в Україні. Результати дисертаційного дослідження використані: Комітетом з питань паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки Верховної Ради України (довідка від 25.01.2016 р. б/н); ПАТ «Донбасенерго» (довідка від 21.01.2016 р. № 124-12/2); ТОВ «Союз-Енерго» (довідка від 18.01.2016 р. № 54).

Окремі теоретичні і методичні положення дисертаційної роботи використані в навчальному процесі Донбаської державної машинобудівної академії МОН України при викладанні дисциплін «Економічна діагностика», «Державне регулювання економіки», «Мікроекономіка», «Макроекономіка» (довідка від 14.01.2016 р. № 085-06/4).

Повнота викладу в публікаціях наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Згідно з вимогами, що встановлено до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук, Біленькою Ю.О. сім статей у провідних наукових журналах і збірниках наукових праць, які включені до переліку фахових видань, з яких дві індексуються в міжнародних наукометричних базах. Результати, представлені у публікаціях, повною мірою відображають основні положення дисертації та роблять їх доступними для ознайомлення наукової спільноти. За результатами виступів на конференціях за матеріалами дисертації надруковано вісім тез.

Вивчення дисертаційної роботи та автореферату свідчать про відповідність змісту автореферату основним її положенням. В авторефераті в повній мірі розкрито всі основні наукові результати, які отримано в процесі дослідження, ступінь новизни розробок, висновки та рекомендації.

Зауваження до змісту й оформлення дисертаційної роботи

Поряд з позитивною оцінкою результатів роботи, щодо окремих її положень можна відзначити, що деякі положення є дискусійними, або потребують доопрацювання.

1) При визначенні змісту природних монополій у сфері електропостачання увага автора була сконцентрована на порівнянні параметрів чистих монопольних структур досконалої конкуренції (с. 18-26). Результативність аналізу зросла би у разі додаткового включення у порівняння олігополістичних ринкових структур.

2) Характеризуючи схему «Концептуалізація імперативів державного регулювання природних монополій у сфері енергопостачання» (рис. 1.3, с. 57) автор наводить параметри методично-інструментального рівня. Разом з тим, безпосередня характеристика інструментів державного регулювання представлена в недостатньому ступені.

3) В розділі 2.3 роботи (с. 106-108) запропоновано методичний підхід до кількісного оцінювання монопольної влади постачальниками електроенергії за регульованими тарифами на підґрунті модифікації індексу Лернера. Було б доцільним наведення додаткового обґрунтування процедури встановлення рівнів нормальної прибутковості власного капіталу ПРТ (R).

4) Діагностуючи параметри функціонування механізму ціноутворення (тарифікації) на ринку електроенергії, автор наводить відповідні кількісні і структурні показники в секторах генерації та дистрибуції (підрозділ 2.2). Незрозуміло, чому процеси ціноутворення в секторі транспортування та диспетчеризації залишилися поза увагою автора.

5) Запропонована в роботі (підрозділ 3.1) підсистема організаційно-економічного забезпечення регулювання природних монополій у сфері електропостачання сформована на підґрунті секторних ланцюжків регулювання «цілі – заходи – результати». На наш погляд, більш інформативним став би варіант регулювання за ланцюжками «суб'єкт – об'єкт регулювання» в межах кожного окремого сектору.

6) Для забезпечення ефективності регулятивних дій держави в секторі збуту електроенергії автором запропоновано методичний підхід до аналітичного забезпечення процедури встановлення багатоставочного тарифу (с.142-159). В межах цього підходу концентрується увага на динамічному характері соціального тарифу та соціальної норми споживання електроенергії. Разом з тим, критерії динамічної зміни зазначених параметрів не знайшли достатнього обґрунтування.

Висловлені зауваження та побажання не применшують в цілому достатній науково-теоретичний та прикладний рівень дисертаційної роботи Біленької Ю.О. і не є підставою для зниження її загальної позитивної оцінки.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Біленької Юлії Олексіївни «Регулювання природних монополій у сфері електропостачання в Україні» є самостійним, завершеним, цілісним, логічним за структурою науковим дослідженням. Поставлену в роботі мету досягнуто, завдання — розв'язані та висвітлені у заключних висновках методичного та прикладного характеру. Зміст автореферату та основних положень дисертації ідентичні. Робота відповідає нормативним вимогам пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами та доповненнями згідно Постанови від 19 серпня 2015 р. №656).

Тема дисертації та подані в ній результати відповідають паспорту спеціальності 08.00.03 - економіка та управління національним господарством. Нові наукові положення, висновки та рекомендації, одержані в ході дисертаційного дослідження та винесені до захисту, в сукупності вирішують важливе науково-прикладне завдання щодо поглиблення теоретичних засад, удосконалення методичних підходів і організаційних положень з вдосконалення системи регулювання природних монополій у сфері електропостачання в Україні.

Вважаю, що автор дисертації «Регулювання природних монополій у сфері електропостачання в Україні» Біленька Юлія Олексіївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 - економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент –

Член правління

НАК «Нафтогаз України» (м. Київ)

доктор економічних наук,

професор

Ю. П. Колбушкін